

EUROPA FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU PROVOCAREA REZILIENȚEI

Autor: Virgil Iordache | 1 februarie 2023

În această lună, redacția Syntopic vă propune o discuție despre destinul Europei. Îi mulțumim domnului Virgil Iordache pentru faptul de a-și fi luat încă o dată din timpul său, răspunzându-ne la câteva întrebări pe care membrii redacției noastre s-au gândit să le formuleze în încercarea de a contura puțin mai bine multiplele problematice pe care le ridică această temă.

1. Care sunt cele mai stringente provocări pe care le întâmpină Europa?

Aplicând conceptul general de reziliență (Aligică și Iordache 2023, [link](#)) termenul „provocare” poate fi interpretat în două feluri:

- ca un factor extern de stres, care de la un punct încolo (rezistență) determină niște modificări interne, unele reversibile (deformare elastică), iar unele ireversibile (deformare plastică). Ambele tipuri de deformare au în spate niște mecanisme descriabile prin variabile interne UE;
- ce măsuri interne UE trebuie luate pentru a crește reziliența de ansamblu a sistemului. În cazul unui sistem complex sociologic, se poate lucra la următoarele proprietăți: 1) rezistență, 2) deformare elastică (elasticitate), 3) deformare plastică cu menținerea funcționalității, 4) transformabilitate cu extinderea funcționalităților, 5) capacitatea de a fi pregătit (eng. *preparedness*).

În acest cadru elaborat pe larg în lucrarea menționată și aplicat în domeniul mediului într-o altă lucrare (Iordache și Neagoe 2023, [link](#)), și fără a pretinde vreo competență în domeniul studiilor europene și politologiei – e în opinia mea –, coroborând și cu ce am văzut exprimat de persoane informate, între provocări se află:

- ca factori de stres:

1. presiunile politice, economice și militare din partea statelor cu sisteme nedemocratice;
 2. Presiunile asociate modificărilor naturale climatice și efectelor lor în cascadă asupra resurselor și serviciilor ecosistemice.
- ca măsuri interne:
 1. îmbunătățirea la scara UE a proprietăților 3), 4) și 5) enunțate în primul paragraf. Rezistența și elasticitatea nu sunt de obicei direct manageriabile decât la scara unor entități sociale mici (organizații, sisteme sociale locale), unde dimensionalitatea proceselor e mai mică și pot fi și monitorizate consecințele deciziilor.

Din punct de vedere metodologic, conceperea măsurilor interne nu se poate raporta numai la nivelul cultural. Sub structurile culturale există un palier ontologic tare, cu o realitate stabilă la scări mult mai mari de timp, care nu e cultural decât în sensul că avem unele descrieri, texte, despre el. O perspectivă strict culturală nu poate avea tracțiune politică în sensul dorit, pentru că i se pot opune mutații culturale de alt fel, atât din interior, cât și induse din exterior prin propaganda asociată războiului hibrid. Mai constrângătoare poate fi descrierea structurilor ontologice reale asociate civilizației europene într-un fel care să permită evidențierea cazurilor particulare mai superficiale, mai mutabile cultural, care au condus la diversitatea internă. Pentru asta e nevoie de un program de cercetare interdisciplinar între științe politice/drept și filosofie teoretică la scară europeană. Prioritățile actuale din programul *Horizon Europe* sunt afectate de ideologie (a se vedea răspunsul la a treia întrebare) și sunt insuficiente pentru a furniza cunoaștere necesară pentru reziliența entității supranaționale, prezența direcțiilor de cercetare din științe sociale și domenii umaniste fiind prea mică.

2. Care din tendințele sau fenomenele pe care le observăm în ultimii ani în Europa au potențialul de a fi reversibile și care dintre ele nu?

Reversibilitatea presupune elasticitate, care, așa cum am spus, nu se manifestă în sisteme extraordinar de complexe. Problema e mai degrabă gestionarea proceselor de schimbare inevitabilă în sensul dorit.

3. Are Europa de Est astăzi vreun rol în contextul politic, cultural și social al Uniunii Europene?

Cred că Europa de Est poate contribui la modificarea felului cum e tratat capitalul spiritual de orice fel, actualmente complet neglijat la scara UE. Prin capital spiritual

putem defini acele valori care sunt tratate ca intrinseci de către grupuri umane și care nu sunt negociabile. Spectrul poate varia de la religioase, la seculare (valoarea intrinsecă a naturii în unele grupuri ecologiste sau valoare intrinsecă a unei reprezentări asupra dreptății, etc).

Ca exemplu, atâta vreme cât investești milioane de euro din banii cetățenilor europeni prin PNRR ca să schimbi viziunea ontologică asupra lumii a românilor în chestiuni de mediu și dezvoltare, mai ai și un departament al guvernului pentru dezvoltarea durabilă care implementează agenda globală, că toate religiile se reduc la capital cultural, și în același timp operezi cu un model de cooperare între instituțiile spirituale și stat care legitimează capitalul spiritual din perspectivă seculară, înseamnă că nu vrei să ai armonie, pace socială și agendă comună a oamenilor. E ca și cum alimentezi niște boxeri să se pregătească de un meci interminabil fără să plătești niciun arbitru și fără nicio regulă de *fair play*: care cum poate și vrea. Acesta e sensul existenței și investițiilor în formularea și organizarea unor instituții în slujba intereselor generale ale cetățenilor, fără pretenția să se amestece în cum își vede fiecare viața și și-o trăiește. Fundamentele valorice sunt compatibile cu creștinismul și cu toate formele culturale evolute într-un astfel de spațiu civilizațional, dar au un nivel de generalitate pentru a acomoda mișcare și opțiuni personale suficiente. O abordare de acest fel poate fi exportată către instituțiile UE, care din rațiuni de creștere a rezilienței au trebuit să facă distincție între capitalul cultural și cel spiritual.

Politicile elaborate la nivelul UE trebuie să nu aibă angajamente ontologice incompatibile cu felurile importante de capital spiritual funcțional în arenele de acțiune de pe teritoriul UE și trebuie completate cu proceduri de *downscaling* către sistemele de valori spirituale (și alte tipuri de capital - social, cultural) din arenele de acțiune existente în țările din UE (figura 1). În acest moment, proiectele de *foresight* europene ignoră în mod deliberat, din interesul ideologic al persoanelor angajate în birocrăția UE, nevoile de adaptare la structura arenelor de acțiune din Europa, folosind instituțiile europene ca un vector de putere pentru impunerea sau stimularea utilitaristă a tranziției către un tip particular de viziune asupra lumii (capital spiritual).

Precizez că nu e vorba de a acomoda interesele instituționalizate spirituale prin dialoguri cu Bisericele etc., asta fiind treaba fiecărui stat, ci de a te adapta la valorile spirituale ale cetățenilor europeni, de a respecta demnitatea și interesele lor existențiale.

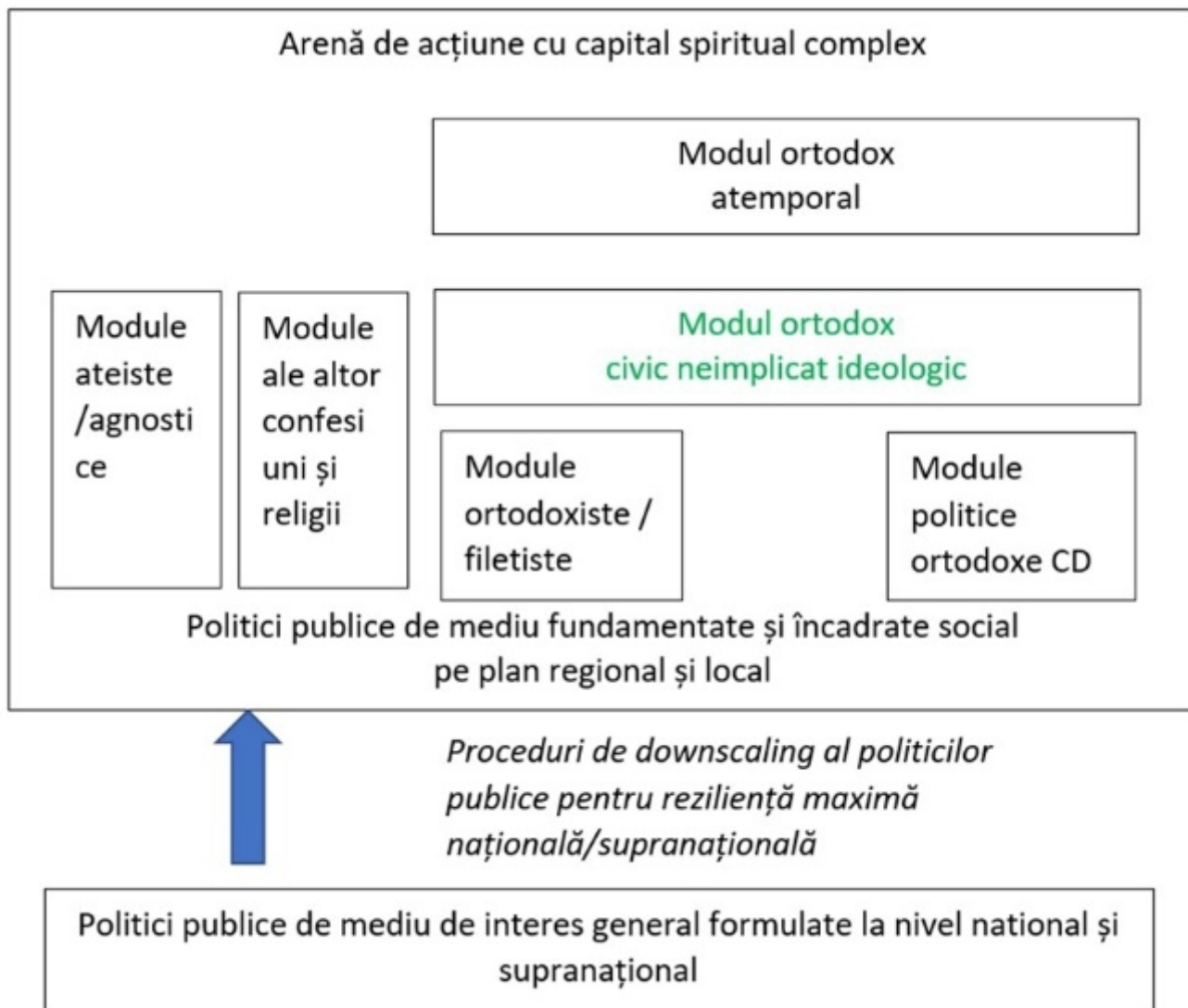

Figura 1 Schema unei arene de acțiune cu capital spiritual complex. Cu verde rolul bottom-up al persoanelor ortodoxe neangajate ideologic de cuplare/reducere a tensiunilor între adepții unor ontologii sociale diferite cu consecințe politice top-down. Politicile publice de scară mare (globală, europeană, națională) nu trebuie formulate cu presupuziții spirituale tari (cu aparat filosofic de fundamentare ontologică) pentru a putea fi coborâte adaptativ la scară regională și locală în funcție de structura capitalului spiritual din arenele de acțiune, de la ateu/agnostic la religios 100%. Dacă toate angajările publice sunt top-down, conflictele și clivajele interne sunt inevitabile și reziliența e mică.

4. Vorbim de obicei despre ce se întâmplă în interiorul Europei și de prea puține ori despre Europa în context global. Vă provoc la un exercițiu de imaginație: va mai fi Europa în următorii o sută de ani scena principală a evoluțiilor globale, așa cum a fost până în secolul douăzeci?

Sunt sigur că Jules Verne ar fi putut elabora un răspuns captivant la întrebarea dumneavoastră. Eu mă rezum la opinia că atunci când strănepoții noștri vor merge la un capuccino pe Marte sau pe o stație spațială undeva în afara sistemului solar în *city-break*, ei vor continua să menționeze Europa în discuțiile lor, așa cum vorbim și noi acum despre valorile perene, în măsura în care va veni vorba și despre lucruri mai elevate. Când faci ceva serios, lumea nu te uită, ba chiar își amintește de tine după ce detractorii din timpul vieții, personale sau civilizaționale, au dispărut în uitare. Pe lângă a lucra serios, atitudinea de încredere dată de credință și de acceptarea realităților ca oricând transfigurabile în ceva de folos duhovnicesc poate fi un atu în competiția globală pentru civilizația noastră prin persoanele ei.

Imagine: Pixabay